№ 129 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 4 **1897** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 4 № 129

ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւն բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է
„ՄՇԱԿ“
ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը՝ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը 2 ր., ամսական՝ 1 րուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ»՝ կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ:

Օտարաքաղաքացիները պէտք է դիմեն հետևեալ հասցէով՝ Тифлисъ. Редакція «МШАКЪ»: իսկ արտասահմանից Tiflis. Rédaction «MSCHAK»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մարդասէր չէք, գոնէ եսասէր եղէք.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Երեմիա արքեպիսկոպոս. Ռուսաց գրականութիւնից. Բարեբար հրէշներ. Մատենագրութիւն. Հայոց ներկայացումները Բագւում. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Բուլղարիայից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՕՐՍԱ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մէլիքի աղջիկը:

ՄԱՐԴԱՍԷՐ ՉԷՔ, ԳՈՆԷ ԵՍԱՍԷՐ ԵՂԷՔ

—

Պակասը լրացաւ: Քաղցած, անտուն, հալ ու մաշ թիւրքահայ գաղթականներին որ և է տարափոխիկ հիւանդութիւնն էր պակաս, այդ էլ երևաց, և այն՝ բծաւոր տիֆ վտանգաւոր ախտը: Թիֆլիսի ոչ մի անկիւն, ոչ մի շրջան, ոչ մի դասակարգ այնքան պարարտ հող չէ ներկայացնում այդ վարակիչ հիւանդութեան համար, որքան հայրենիքից դուրս քշված և օտարութեան մէջ անտարբերութեան հանդիպած այդ դժբաղդ դասակարգը, և առանց բժիշկ լինելու էլ՝ վստահ կարելի է ասել, որ ախտի առաջը հեշտութեամբ չի առնվի...

Բայց գոնէ այժմ կը սթափվի մեր հասարակութիւնը, գոնէ այժմ կը դադարի նա այդ խեղճերին հազար անգամ ունայն կերպով տանել բերելուց, և կամ ամբողջ ընտանիքներին օգնութեան փոխարէն՝ մի քանի աբասի տալուց: Երբ մենք անդադար աղերսում և վերջապէս պահանջում էինք, յանուն արդարութեան, չը զիջել կառավարութեան թոյլտուութեամբ հասարակութիւնից հաւաքած փողերը, մեզ պատասխանում էին. „կարիք չը կայ, դիմողները շատ քիչ են“: Եւ այժմ բանից դուրս է գալիս, որ խեղճ գաղթականները յուսահատված՝ բարեգործների և զանազան հիմնարկութիւնների դռները մաշելուց, յուսահատված իրանց տրվող միատեսակ սառն պատասխաններից, ապրում են այնպէս, ինչպէս անբան կենդանիներն անգամ չեն կարող ապրել, մեծ մասամբ կէսքաղցած, մերկ, առանց անկողնի, սառնամանիքների մէջ,—և իբրև հետևանք այդ բոլորի, բծաւոր տիֆ, որ սպառնում է լափել հալ ու մաշ եղած մարմինները...

Հեշտ է՞ ասել բծաւոր տիֆ: կարճ միջոցում, մի քանի օրում, մի քանի շաբաթում այդ վտանգաւոր ախտը կարող է Հաւլաբարի խոնաւ նկուղներից դուրս գալ, մուտք գործել Մուղնու թաղը և այնտեղից էլ փարթամ Սօլօլակը, մեր կրեսոսների տները, ուր դեռ ևս շատ պլատօնական կերպով են մտածում մի ամբողջ հալածական ազգի դժբաղդ փախստականների մասին: „Սօլօլակները“ ամեն տեղ և ամեն ժամանակ միշտ սառն են եղել դէպի մաքուր մարդասիրութեան, անշահ բարեգործութեան գաղափարը, և սովորել են օգնել միայն այն ժամանակ, երբ աղքատ հարևանի խրճիթից բղխած վարակիչ ախտը սպառնացել է իրանց էլ զոհել... Այժմ այդ սպառնալիքը կանգնած է Թիֆլիսի ամբողջ ազգաբնակութեան, ինչպէս և այն բոլոր քաղաքների հասարակութեան առաջ, որտեղ խմբված են մերկ և քաղցած գաղթականները: Եթէ չէք օգնում յանուն մարդասիրութեան, գոնէ օգնեցէք յանուն եսասիրութեան, որովհետև վարակիչ ախտը՝ գաղթականներին հարուածելուց յետոյ, կը հարուածէ և ձեր թանգագին եսը: Մարդասէր չէք կարող լինել, գոնէ եսասէր եղէք, խելացի եսասէր:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՄԻԱ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

—

Երէկ, նոյեմբերի 3-ին, էջմիածնից ստացանք հետևեալ տխուր հեռագիրը. «Այսօր առաւօտեան վախճանվեց Երեմիա արքեպիսկոպոս Գալստեան, երեք օրվայ հիւանդութիւնից յետոյ»:

Ահա էլի մի անսպասելի ծանր կորուստ, որ անկեղծ կսկիծ պիտի պատճառի ամբողջ հայ հասարակութեան: Երեմիա արքեպիսկոպոսը հանդիսանում էր իբրև վերին աստիճանի գործունեայ, պիտանի ու համակրելի մարդ, որի տեղը էջմիածնի վանքի մէջ դեռ երկար ժամանակ բաց կը մնայ: Մակար կաթողիկոսի մահից յետոյ, իբրև սինօդի աւագ անդամ, ստանձնելով տեղակալի պատասխանատու պաշտօնը, նա կարճ միջոցում ցոյց տուեց վարչական այնպիսի շնորք և այնպիսի համակրելի գծեր, որ հայ հասարակութիւնը չէր էլ երևակայում վանքի պատերի մէջ մեծացած, և շատ աննշան կրթութիւն ստացած այդ մարդուց: 1891—93 թուականներին, մինչև վեհափառ Խրիմեանի գալը, էջմիածնի մէջ, տեղակալ Երեմիա արքեպիսկոպոսի նախաձեռնութեամբ, սկսվեց մի եռանդուն գործունէութիւն, որ գեղեցիկ պտուղներ պիտի տար, եթէ ստոր խարդաւանքների շնորհով՝ չը ջլատվէր և չը կանգնեցնվէր այդ գործունէութիւնը: Կանցնեն տարիները, կը լռեն փոքրոգի կրքերից առաջացած աղմուկները, և էջմիածնի ապագայ պատմագիրը յարգանքով կանգ կառնի այդ եռանդուն հոգևորականի վրա, որ առանց մեծ պրետենզիաների, առանց աղմուկի, մի նպատակ միայն ունէր.—վերաշինել և բարելաւել:

Նա մեռաւ դեռ առոյգ հասակում, չը հասած 60 տարեկանին. Նա առողջ էր, բարեկազմ և լի եռանդով: Յարգելի եկեղեցականի խարակտերիստիկան ընթերցողները կը գտնեն «Մշակի» 1892 թ-ի № 46-ի մէջ, գրած Գրիգոր Արծրունու ձեռքով, երբ նա առաջարկվեց իբրև չորրորդ թեկնածու կաթողիկոսական քառանուն ցանկի:

«Մշակի» խմբագրութիւնը, Երեմիա արքեպիսկոպոսի մահվան լուրը ստանալուն պէս, իր պարտքը համարեց ցաւակցական հեռագիր ուղարկել էջմիածին՝ վեհափառ կաթողիկոսին, իբրև միաբանութեան պետին:

ՌՈՒՍԱՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

I

Լեսևիչ

Ռուսաց գրականութիւնը ունի շատ աւելի փայլուն ներկայացուցիչներ, քան Վլադիմիր Վիկտորօվիչ Լեսևիչ: Բայց մենք մեր զրոյցները ռուսաց գրականութեան մասին սկսում ենք Լեսևիչից, որովհետև նա այժմ մեզ մօտ հիւր է և կարդում է հրապարակական դասախօսութիւններ յօգուտ ռուսաց գրականական ֆօնդի և Թիֆլիսի ռուս վարժուհիների ընկերութեան:

Լեսևիչ այժմ 60 տարեկան է: Բարձրագոյն ուսումը նա ստացել է Ս. Պետերբուրգի ինժեներական դպրոցում. յետոյ անցել է ընդհանուր շտաբի ակադէմիայի դասընթացը և մասնակցել է կովկասեան լեռնաբնակների դէմ մղված պատերազմում: Ծառայութիւնից շուտով դուրս գալով, նա իրան նուիրել է հասարակական և գիտնական—գրականական գործունէութեան: Նրա հասարակական գործունէութիւնը կապված է եղել իր ծննդավայրի (Դենիսօվկա գիւղ, Պօլտաւեան նահանգում), ուր նա հիմնել է դպրոց, որի համար ստիպված է եղել երկարատև կռիւ մղել ուսումնարանական վարչութեան դէմ, և Պետերբուրգի հետ, ուր նա սովորաբար ապրել է, եթէ չը հաշւենք 1879—1888 թուականները, երբ նա ստիպված էր ապրել Պետերբուրգից դուրս (Սիբիրում, յետոյ Կազանում, Պօլտաւայում և Տվերում): Իբրև գրող Լեսևիչ յայտնի է որպէս ջերմ կուսակից այն ուղղութեան, որի օրգանն էր եօթանասնական թւերին և 80-ական թւերի սկզբին «Отечественныя Записки» ամսագիրը, և որի օրգանն է այժմ «Русское Богатство» ամսագիրը: Այդ ուղղութիւնը սկզբում շատ մօտ էր նարօդնիկութեան (ժողովրդասէր դէմօկրատութեան բուն ռուսական ձևը), թէև չէր ձուլվում նրա հետ, և զուտ նարօդնիկ խմբագիր Ելիսէեվի և նոյնպիսի աշխատակիցների (Գ. Ուսպենսկի, Զլատօվրատսկի) հետ միասին ունէր և այնպիսի խմբագիրներ ու աշխատակիցներ, ինչպէս Շչէդրին, Նէկրասօվ, Միխայլօվսկի, Իւժակօվ, որոնց չէր կարելի նարօդնիկ անուանել՝ այդ բառի բուն նշանակութեամբ: Շչէդրին և Նէկրասօվ աւելի մօտիկ էին արևմտեան արմատական հոսանքներին, և

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԷԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ

—

Երբ նա միւս օրը վերադարձաւ կուսանոցից Շահնազարի հետ, մութը համնելու վրա էր, իսկ Ջալալը դեռ չէր եկել Տողից: Նա ներս մտաւ, Գայիանէին ոչինչ չասաց թէ ինչ էր տեսել և լսել վանքում: Սովորականի պէս նա հանգիստ էր երևում: Բայց երբ երեկոյեան դուռը ծեծեցին և յայտնի դարձաւ, որ Ջալալը վերադարձել է, Աննա-խաթունը չը ծածկեց իր դժգոհութիւնը և սկսեց յանդիմանել իր փեսային, որ նա ճանապարհ է եկել այսպիսի ժամանակին: Մի՞թէ չէր կարելի կամ քիչ շուտ ճանապարհվել, կամ թէ այս գիշեր մնալ Տողում:

Ջալալը հարկաւոր էլ չէր համարում պատասխանել, արդարացնել իրան: Նա միայն ծի՛ծաղում էր, ծիծաղ և հիացմունք պատճառելով Գայիանէին և Մէհրիին, որոնք միայն գիտէին տարաժամ վերադարձի պատճառը:

Խաւար, անձրևային գիշեր էր: Քամին վաղուց հանգստացրել էր ամենքին, դրսում նոյն իսկ շան հաչոցի ձայն չէր լսվում: Մէհրին կամացուկ մտաւ Գայիանէի մօտ և նշան արաւ, որ հետևէ իրան: Աղջիկը բոլորովին պատրաստ էր, հագել էր իր գեղեցիկ շորերը, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Վարդավառի օրը: Անձայն քայլերով դուրս եկան նրանք, իջան ցած: Ներքին յարկի մեծ սենեակը, որ չինված էր բանտի վրա, բոլորովին դատարկ էր. այնտեղ էր մէլիքը իր հպատակների վէճերը վճռում: Սենեակի վերին ծայրում, անկիւնի պատուհանում, դրած էր ճրագը: Մէհրին, ներս մտցնելով Գայիանէին, ինքը մնաց դրսում: Բօպէ չանցած՝ եկաւ և Ջալալը:

Առաջին անգամն էր, որ նրանք տեսնվում էին առանձին, առանց վկաների: Լեռնաբնակ ժողովրդի համար խորթ էր այն օրէնքը, որ արգելում էր փեսային ու հարսին խօսել միմեանց հետ մինչև պսակը. բայց մէլիքների տներում պարսկական ճոխութեան հետ ընդունված էին Պարսկաստանի ազնուական դասակարգի հասկացողութիւնները կանանց մասին. դրանք հետզհետէ մտնում էին և հասարակ ժողովրդի մէջ: Գայիանէն ու Ջալալը շատ լաւ գիտէին, որ իրանք խախտում են այդ օրէնքներից մէկը, այն էլ այսպիսի մի տեղ, կէս գիշերային խաւարի և պառաւ դայեակի հովանու տակ: Իբրև յանցաւորներ, նրանք առաջին վայրկեաններում լուռ էին, մինչև իսկ սառն. միմեանց նայել չէին համարձակվում և ամեն մէկը զննում էր սենեակի տկլոր պատերը, երբեմն միայն երկչոտ հայեացքներ գցելով դիմացինի վրա: Նրանք միմեանց մօտենում էին, միմեանց սովորում էին դանդաղ կերպով: Երկուսին էլ փչրում էր կուսական ամօթխածութիւնը, երկուսի մէջ գործում էր մի և նոյն զօրութը, որ առաջանում էր մի անծանօթ, սրբազան զգացմունքից:

Ճրագի առաջ երկու հակառակ կողմերից առաջ եկան, հանդիպեցան երկու՝ միմեանց հակառակ գեղեցկութիւններ: Մէկը կանացի էր, դաշտային հարաւի կրակոտ ներկայացուցիչը, որի դարդերը բնութեան համարձակ ձեռքով գծագրված էին գլխաւորապէս կարմիր և թուխ գոյների միջոցով: Իսկ միւսը, խաչէնցին, ներկայացնում էր ամպերի մէջ խրված անտառապատ լեռների բարձրութիւնը, ուր բնութիւնը սիրում է մեղմութիւն, քնքշութիւն, ուր գոյները աւելի պարզ են, ջերմութիւնը աւելի չափաւոր. Նրա կաշին սպիտակ էր, մազերը խարտեաշ, աչքերը փոքրիկ, կապոյտ և վերին աստիճանի ըղձալուն: Նրբակազմ տղամարդութեան միջակ հասակի նշաններից ոչ մէկն էլ բնութիւնը չէր զլացել տալ այդ մարդուն:

—Դու ինձ կանչել էիր, Գայիանէ, վերջապէս խօսեց նա մի անչափ համեստ ու չփոթված ձայնով, որ կարծես հալվում էր ներքին մի ջերմութիւնից:

—Այո, համարեա շշնջաց Գայիանէն, ջանք գործ դնելով, որ ազատ ու համարձակ նայէ իր փեսայի դէմքին:

—Եւ ես եկայ, քո նամակը այստեղ է (նա ցոյց տուեց իր ծոցը): Եկայ և այժմ, այս մութին, որովհետև գնալիս Մէհրին յայտնեց, որ պիտի գամ...

—Շնորհակալ եմ, պատասխանեց Գայիանէն և լռեց, ինքն էլ զգալով, որ մի թանձր, մի ջերմ կարմրութիւն ծածկեց իր ամբողջ դէմքը:

Խօսակցութիւնը՝ դեռ չը սկսված՝ վերջացածի էր նմանվում, այնքան դժուար էր ընկճել տեսակցութեան առաջին ժամը, որ տրամադրում էր լուռ նայել միմեանց, լուռ ականջ դնել սրտի զարկերին, բուռն զգացմունքներին: Բայց Ջալալը, իբրև տղամարդ, շուտ կարողացաւ յաղթել այդ դժուարութիւնը և ասաց.

—Այժմ պատմիր, Գայիանէ: Նամակը, որ դու գրել ես Մէհրիի անունից, ինձ յայտնեց որ դու գաղտնիք ունես և պիտի պատմես ինձ: Գաղտնիք... Դրա պէս զարմանալի բառ չը կայ... Ես հանգստութիւն չունէի. երկար ու անվերջ էին այս քանի օրերը ինձ համար: Այժմ ես լսում քեզ:

Ո՞ւր էր եթէ Գայիանէն էլ այդքան հաստատ ձայն ունենար և կարողանար այդքան երկար խօսել: Նա նման էր մի երեխայի, որ վճռական րօպէին կորցնում է բացատրելու ընդունակութիւնը, բայց իր սիրուն աչքերի միջոցով իմաց է տալիս, որ ինքը ասելու բան ունի, միայն չէ կարողանում ասել: Այդ սրտառուչ պատկերին Ջալալը նայում էր հիացած, չարունակ ժպտալով: Դեռ ամօթխած, անհամարձակ էր երիտասարդի դէմքը. բայց այդտեղից արդէն նայում էր այն մարդը, որ գիտէ ապահովապէս թէ ինքը շատ երջանիկ է...

Նա համարեա չը նկատեց թէ ինչպէս Գայիանէն հանեց մի թղթի կտոր և մեկնեց դէպի իրան: Նա բռնեց թուղթը ճրագի առաջ և տեսաւ նրա վրա նկարած պատկերը:

—Ի՞նչ է սա, հարցրեց երիտասարդը:

—Մի աղջիկ, պատասխանեց Գայիանէն հազիւ լսելի ձայնով:

—Ես այդ տեսնում եմ. բայց ինչացու է...

—Ես նկարեցի... քեզ համար:

Վերջին խօսքերը երկուսի մէջ մի և նոյն յուզմունքը գործեցին. երկուսն էլ չը համարձակվե-

աւելի լաւ էին հասկանում քաղաքական ազատամտութեան գինը, քան միւսները, իսկ Միխայլօվսկի, թէև նոյնպէս արմատական, բայց աւելի ինքնուրոյն աշխարհհայեացք էր քարոզում: Ինչպէս յայտնի է, այդ աշխարհհայեացքի ներկայացուցիչները՝ ինքը Միխայլօվսկի, պրոֆ. Կարէեվ, Իւժակօվ և ուրիշները այժմ իրանց ուղղութիւնը անուանում են է տ ի կ օ - ս օ ց ի օ լ օ գ ի ա կ ա ն, ի տարբերութիւն զուտ նարօդնիկութիւնից, որ հոգեվարքի մէջ է այժմ, և մ ա ր ք ս ի զ մ ի ց, որ հետզհետէ նոր-նոր հետևողներ է գտնում ռուս առաջադիմական կուսակցութեան մէջ, թէև մինչև այժմ դեռ չունի ոչ մի տաղանդաւոր վիպասան կամ կրիտիկոս—հրապարակախօս համախոհ, և որի օրգանն է այս տարվանից սկսած նոր խմբագրութեամբ հրատարակվող «Новое Слово» ամսագիրը:—Իբրև գիտնական, Լեսեվիչ յայտնի է որպէս պօզիտիվիստ, բայց ոչ օ ր թ օ դ օ ք ս, ուղղադաւան պօզիտիվիստ, այլ այնպիսի հետևող այդ ուղղութեան, որ անհրաժեշտ է համարում և ձգտում է որոշ փոփոխութիւններ մտցնել այդ ուղղութեան մէջ կրիտիցիզմի ոգով: Այդ կողմից նա յարում է գերմանացի նոր-կանտական փիլիսոփաների ուղղութեան:

Յարգելի գիտնականի փիլիսոփայական հայեացքների հետ հասարակութիւնը առիթ կունենայ մօտիկ ծանօթանալու երեքշաբթի օրը, երբ նա Թիֆլիսի Կրուժօկի դահլիճում ի նպաստ «վարժուհիների փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան» կարդալու է դասախօսութիւն, որի նիւթը լինելու է «գիտնական ուղղութիւնը այժմեան փիլիսոփայութեան մէջ»:—Իսկ փիլիսոփայի այդ և առաջին երկու դասախօսութիւնների մասին մենք կը խօսենք հետևեալ անգամ: Յոյս ունենք, որ մեր ինտելիգենտ հասարակութիւնը կօգտվի հազուադէպ առիթից լսելու նոր փիլիսոփայութեան հեղինակաւոր ներկայացուցչի բերանից, թէ ինչ խնդիրներ է դընում իր առաջ և ինչ խղճալների է ձգտում այժմ փիլիսոփայութիւնը, որ միջին դարերում երկար ժամանակ Ancilla theologiae (աստուածաբանութեան աղախին) լինելուց յետոյ, հանճարեղ մտածողների ջանքերով դուրս եկաւ վերջապէս իր սարկական դրութիւնից և ոտք դրեց ազատ ուսումնասիրութեան ճանապարհի վրա: Մի քանի դար է, որ նա յաճախ մոլորվելով, երբեմն սայթաքելով գնում է այդ անկախ ճանապարհով, որ վերջ ի վերջոյ տանելու է երջանիկ մարդկութիւնը դէպի զուտ ճշմարտութեան յաղթանակը: Վերին աստիճանի հետաքրքիր է լսել ձեռնհաս մարդուց, թէ այդ ճանապարհի ո՞ր կէտումն է գտնվում այժմ մարդկային ազատ միտքը:

Տ. Ց.

ԲԱՐԵՐԱՐ—ՀՐԷՇՆԵՐ

(Նամակ Գաւառից)

Ցանենակ տարիներ դիմակաւորվել անթափանցելի քօղով, հիւսել սարդի ոստայն և միամիտ ժողովրդին մէջը գցելով անելանելի դարձնել նրա դրութիւնը, տղրուկից աւելի մեղմ կերպով ծծել և արնաքամ անել նոյն ժողովրդին, և մի և նոյն ժամանակ կարողանալ հռչակվել իբրև ժողովրդին բարերար, դրա համար, խոստովանում ենք, արտաքոյ կարգի ընդունակութիւն է հարկաւոր: Այդպիսիներից զերծ չէ Սուրմալու գաւառը, մանաւանդ Իգդիր աւանը: Դրանք արժանի են բարերար-հրէշներ կոչվելու, և այդպիսիների դիմակը պատռելու և նրանց հոգեկան ներքին աշխարհը ուսումնասիրելու համար, պէտք է մեծ ջանք գործադրել, պէտք է Բէնտգէնի իքս ճառագայթներին ունենալ:

Անխղճութիւնը ընդունակ է սարսափելի թըշուառութիւններ առաջացնել, բայց անխղճութիւնը անկարող կը լինի ժողովուրդ աւերել, եթէ նրան չը միանայ, օգնութեան չը գայ արտաքոյ կարգի խարդախութիւն գործելու ընդունակութիւնը: Եւ իրօք—ոչ մի կերպ 40 րուբլին կամ մէկ խալվար ցորենը օրինական տոկոսով չէ կարող դառնալ 8—9 հարիւր րուբլի, եթէ այդ գործում դեր չը խաղայ արտակարգ խարդախութիւնը: Բայց, տէր իմ Աստուած. ինչպէս կարող է մի խալվար ցորենը, կամ 40 ր. դառնալ 8—9 հարիւր րուբլի. կամ որքան միամիտ, նոյն իսկ ա պ ու շ մարդ պէտք է լինի, որ այդ չնչին գումարի փոխարէն պարտաւորվի հարիւրներ վըճարել: Ոչ. դա անկարելի բան է, դա հնարովի է,—կը մտածեն շատերը: Բայց եթէ ընթերցողը հետաքրքրվի գիւղական կեանքով, վաշխառուների խարդախ գործողութիւններով, կարողանայ թափանցել սուտ-ճգնաւորների գործունէութեան սխեմի մէջ, ծանօթանայ գիւղական ընդհանուր միամտութեանը, կը համոզվի, որ այդ անհաւատալի փաստերը զուտ ճշմարտութիւններ են:

Ահա մի քանի օրինակ: Ա. Ք. վեր է առնում Կ.—ից 40 ր., բայց ժամանակը անցնելու համար՝ ստիպում է 900 ր. «նէւստոյկա» վճարել: Բացի դրանից, նոյն Կ—ցը պահանջում էր առաջինից դատարանով 1500 ր. մուրհակով, որի համար և ոչ մի կոպէկ առած չէր: Հազիւ, հազար ու մի նեղութիւնով, կարելի եղաւ դատարանում ապացուցանել այդ մուրհակի սուտութիւնը: Մի այլ օրինակ. նոյն բարերար Կ—ը տալով երկու հազար րուբլի Օ. Ն.-ին, այնպիսի պայմանների մէջ է դնում, որ սա եօթն տարվայ ընթացքում վճարելով առաջինին աւելի քան եօթն հազար րուբլի, դարձեալ մնում է պարտ 4 հազար րուբլի, որի փոխարէն Կ.—ցը տիրեց դժբաղդ պարտապանի տան գեղեցիկ տարածութեամբ այգին, որի եկամուտը տարեկան ամենաանաջող տարին լինում է 1000 րուբլի, նաև տներին, որի քրէհը նոյնպէս 1000 րուբլի է: Ուրեմն վաշխառուն հնար ունի տիրելու մի կայք, որի եկամուտը հաւասարվում է մայր դրամագլխի կէսին:

Մենք բաւականանում ենք այս երկու օրինակով միայն, թէպէտ այսպիսի օրինակներից կարելի է հատորներ կազմել: Սուրմալուի գաւառապետը, որ չորս տարի եռանդուն կռիւ էր մըղում այդ տեսակ գազանութիւնները սանձահարելու համար, վերջ ի վերջոյ ստիպվեց առաջարկութիւն անել բարձր իշխանութեան, մի քանի բարերար-հրէշներին ժողովրդի միջից հեռացնելու, իբրև վնասակար մարդկանց: Այդ ցանկալի օրին է սպասում ժողովուրդը անհամբեր:

Յովհ. Խօջաէյնաթեանց

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„Նոր-Փորձ“, գրական և հասարակական հանդէս, խմբագրեց Յ. Շահնազարեան, հրատարակեց բժ. Ս. Շահ-Նազարեան, 1897. Մոսկվա:

«Նոր-Փորձի» մէջ կան և խելացի ու միջակ բաներ, կան և... շատ խակ բաներ: Ինչ որ խելացի է՝ չակերտների մէջ է, ինչ որ միջակ է՝ թարգմանութիւն է, ինչ որ խակ է՝ ինքնուրոյն է: Թարգմանականների մէջ հետաքրքրութեամբ կարդացվում են Ժակ Նորմանի «Ձեռագիր» վէպիկը և մի փոքր նամակ Մարսէլ Պրէվօյի «Lettres de femmes»-ից, որ բաւական աջող թարգմանել են Ա. Լազարեանց և օր. Կ. Ներսէսեանց: Ինքնուրոյն յօդուածների մէջ բացառութիւն է կազմում միայն Ա. Աղէլեանի էսքիզը «Ճար չը կայ» (ուսուցչի յիշատակարանից), որ ժողովրդական կեանքը սիրով դիտող երիտասարդի թարմ տպաւորութիւնների և թէև ոչ խոր, բայց հետաքրքիր խորհրդածութիւնների անկեղծ և աջող արտայայտութիւն է: Մնացած ինքնուրոյն յօդուածները յիշեցնում են խելքերին զօռ տուող աշակերտների շարադրութիւններ և ամբողջ ժողովածուին տալիս են աշակերտական հրատարակութեան բնաւորութիւն:

Այդ կողմից, ինչպէս վայել է, առաջնութեան արմաւենին պատկանում է խմբագրին, պ. Յովհաննէս Շահնազարեանին, որի գրածները ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ անգրագէտ ոճով արտայայտած պարզամիտ դատողութիւնների անճաշակ կուտակումն: Երկար զբաղվել այդ մրոտած էջերով չարժէ, բայց նմուշի համար մենք առաջ կը բերենք խմբագրայատուկ հիւանդ Շահնազարեանի յօդուածներից մի քանի նախադասութիւններ: Ահա այդ գոհարները.—«Ամեն մի վ ա ր ք ը (ուզում է ասել վարմունքը) կչռել», «նա (ազգը) դ ու ր ս է պ ր ծ ե լ մանկութեան խանձարուրից», «դա արդէն մի ծ ա մ ծ ը մ ա ծ ա ր դ ա ր ու թ ի ւ ն է», «ոչ մի ա մ ո ւ ր աջող հետևանք», «սակայն ինչու է, ում համար է, յանուն որ կուզքի մարդկութիւնը չի դադարում այդ անընդհատ աշխատելուց», «ազատութիւնը միանգամից չ ի հ ա ս ն ու մ (ռուսերէն не достается բառի սխալ թարգմանութիւն) մարդու, այլ նա կ ա զ մ վ ու մ է...», «ս տ ի պ ե լ ամենքին դէպի գործելն», «ակամայ գրգռում է իմ չսպառած հարցականութիւնը», «աւելի տրագիկական բ ն ո ր ո շ է կրում իր վրա», «պատասխանենք այդ դիւրագրգիռ (щекотливый) հարցին (ռուսերէն բառը փակագծում հեղինակն է դրել), «XX դարը քթներիս է հասել»:—Այսքանը լ ե զ ո ւ ի մասին. տեսնենք այժմ ինչ մ ը տ ք ե ր է յայտնում մեզ այդ խմբագիրը, որի ք ը թ ի ն այդքան անքաղաքավարի կերպով հ ա ս ե լ է XX դ ա ր ը: Բերենք մի օրինակ. իր «Առաջարանի փոխարէն» յօդուածում պ. Շահնազարեանը մեր կուսակցութիւնները յայտարարում է «սխալ հիմունքների վրա դրած». ինչու. որովհետև «երբեմն պատահում է, որ այս կամ այն քերթողի գրուածքը չի ընդունվում մեր թերթերից որ և է մէկի մէջ միայն այն պատճառով, որովհետև այդ քերթողը առաջ «ուրիշին» էր աշխատակցում, ուրեմն և «ուրիշ կուսակցութիւնից» էր... Երբեմն էլ—այս կամ այն գըրվածքի մասին մեր թերթերից որ և է մէկը չըկամ կարծիք է յայտնում, կամ թէ ամենևին լըռում, միմիայն այն պատճառով, որովհետև այդ գրուածքը գրողի անձնաւորութիւնը նրան դուր չի եկել...»:—Որ հասարակական որոշ աշխարհհայեացք պաշտպանող և հ ա ւ ա տ ո ւ ն ե ց ո ղ լրագիրը չէ կարող տպել այնպիսի «քերթողի» գրուածք, որ անխտիր աշխատակցում է բոլոր թերթերին, այդ հասկանալի է ամեն մարդու համար, որը, Բեօրնէի ասելով, տ ա ռ ե խ ի հ ո գ ի չ ու ն ի և պատրաստ չէ միշտ պնդել, թէ Բեռլինը հասարակածի վրա է գտնվում, ամեն անգամ, երբ երկու վիճողներից մէկն ասի՝ թէ նա խեցգետնի արևադարձի տակ է, իսկ միւսը՝ թէ նա Այծեղջիւրի արևադարձի տակ է: Իսկ ինչ վերաբերում է խմբագրի երկրորդ տրտունջին, պարզ է, որ դա լաւ բան չէ, բայց դրա համար ա թ ո ռ ն ե ր ջ ա ր դ ե լ, կուսակցութիւնները սխալ հիմունքների վրա դրված հրատարակել—այդ առնուազն միամտութիւն է և յամենայն դէպս ցոյց է տալիս, որ «մեծապատիւ խմբագիրը» ամենևին չէ հասկացել այն ռուս կրիտիկոսների—Բելինսկու, Դօբրօլիւբօվի, Պիսարեվի, Միխայլօվսկու—ոգին և ուղղութիւնը, որոնց անուններով և վկայութիւններով տեղի—անտեղի լցրել է իր ժողովածուն, որի անունը ես խորհուրդ կը տայի այսուհետև դնել «Զամբիւղ», որովհետև ամեն մի խմբագրութեան զամբիւղ ամիսը մի անգամ դատարկելով կարելի է կազմել այդպիսի ժողովածու: Դրանով ես չեմ ուզում ասել, թէ պ. Շահնազարեանի յօդուածներում կամ ամբողջ ժողովածուի մէջ չը կան խելօք կտորներ,—ոչ, ինչպէս սկզբում յիշեցի, այդպիսի կտորներ կան, միայն թէ նրանք չ ա կ ե ր տ ն ե ր ի մ է ջ ե ն. ահա ձեզ, օրինակ, մի այդպիսի խելօք հատուած պ. Շահնազարեանի յօդուածից, որի վրա մենք իր, պ. Շահնազարեանի առանձին ուշադրութիւնն ենք դարձնում.

„Когда не хочешь быть смѣшонъ...
...Если карлой сотворенъ.—
То въ великаны не тянися,
А помни свой ты чаще ростъ“.

(Կը շարունակվի)

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ԲԱԳՒՈՒՄ

Ներկայացում Հոկտեմբերի 31-ին, „Պ ա ր ո ն ն ե ր ի ... [illegible]“, կոմեդիա 2 գործ., հեղինակութիւն Բայրեի և Վանդէնի, և „Բ ա զ ն ա ս ա ր ա զ ա ր“, կոմեդիա 3 գործ. հեղինակութիւն Պարոնեանի, փոխ. Սարգարեանի և Վրոյրի:

Այսօրվայ ներկայացման ամենահետաքրքիր կէտը կայանում էր նրանում, որ պիտի խաղար պ. Թուրեան (նա դուրս եկաւ երկրորդ կոմեդիայում). շատերս առաջին անգամ պիտի տեսնէինք նշանաւոր կոմիկին փոքր ի շատ բարդ և բնաւորոշ դերում:

ցան նայել միմեանց:

—Զգում էի, որ այդպէս էլ պիտի լինի,—ասաց Ջալալը.—քո շնորհքը խեղդուն է աչքի զարնվում:

—Հաւանում ես:

—Հաւանել... ինչ է նշանակում դա: Հիանալ... Այսպէս է ամեն մի բան, որին դիպչում է քո ձեռքը, որին դու հաղորդում ես մի առանձին շունչ:

—Ես գիտէի որ միայն դու կը հասկանաս այդ բանը,—ուրախութեամբ արտասանեց Գայիանէն, կարծես մի մեծ ծանրութիւն ընկաւ նրա ուսերից:—Ուրիշներն էլ են տեսել պատկերը և... չեն հաւանել:

—Ի հարկէ... Հաւանելու համար պէտք է հասկանալ համն ու հոտը: Իսկ հասկանալ կարող է միայն նա, որ օր ու գիշեր քո մասին է մտածում, որի աչքից դու չես հեռանում ոչ մի ժամ, ոչ մի րոպէ...

Նա նորից նայեց պատկերին: Թղթի երեսից նրան մտիկ անողը մի խեղճ աղջիկ չէր, այլ գծեր, որոնք վկայում էին թէ Գայիանէի մատների գործն են, գոյներ, որոնք Գայիանէի շունչի հպաւորութիւնն էին ցոյց տալիս: Պատկերը կորչում էր, նրա տեղ նստել էր նկարողը: Երիտասարդը դանդաղ կերպով ծալեց թուղթը, տարաւ դէպի իր ծոցը: Իսկ Գայիանէն դեռ չէր գտել այն եղանակը, որով պէտք էր սկսել: Նրա մէջ էլ մրցում էին պատկերն ու նկարողը. պատկերը անհետանում էր, իսկ նկարողի հըրճուանքը հարցնում էր. միթէ բաւական չէ այդքանը, միթէ սրտի համար ամենամեծ, վերջնական երջանկութիւնն այն չէ, երբ սիրում է և տեսնում է, որ իրան էլ են սիրում: Եւ միթէ այժմ այդ երջանկութեան մասին դեռ կասկած կայ:

Ջալալը իր կողմից հաստատեց որ չը կայ: Նա յանկարծ ասաց.

—Այժմ իմացայ քո գաղտնիքը, Գայիանէ: Հասկանում եմ... քո ձեռքով պիտի տայիր, քո խօսքերին պիտի արժանացնէիր... Շնորհակալ եմ. այժմից երկու բան կը լինեն ինձ հետ, որոնք ցոյց կը տան թէ դու ես ինձ հետ—նամակը և պատկերը... Կարո՞ղ ես հասկանալ թէ որքան շնորհակալ եմ քեզանից...

Սիրող սրտերին յատուկ չէ երկար կանգ առնել մի կէտի վրա. նրանց համար չը կան երկար պատմութիւններ, մեծ հարցեր: Ջալալը թողեց պատկերը, այժմ խօսք սկսեց մանր մունր, առօրեայ, անգոյն բաների մասին: Նա ուզում էր մանրամասնութիւններ իմանալ Գայիանէի կեանքից, պատմում էր թէ ինքն ինչպէս է օր անցկացնում: Գայիանէն, վերջապէս, սթափվեց:

—Այդպիսի խեղճեր շատ կան,—արտասանեց նա յանկարծ, անսպասելի կերպով և մի խղճուկ ձայնով:

Խօսքը անտեղի էր: Ջալալը ուշադրութիւն չը դարձրեց, շարունակեց իրանը: Բայց Գայիանէն չուզ ընդհատեց նրան:

—Գիտես, այդ աղջիկը այժմ էլ կենդանի է, նրան ես չեմ հնարել: Առաջին անգամ ես նրան տեսայ Վարդավառի օրը, վիճակի ժամանակ... երբ դու էլ եկար... Ինձ ոչ ոք չէր ասում թէ ով է նա, ինչու այնքան խեղճ է, գըզգզված, ինչու է այնպէս լաց լինում... Ոչ մէկն, ոչ մայրիկը, ոչ կոյս Հեղինէն... Ամենքը նրան խենթ էին անուանում... Իսկ ես իմացայ թէ ով է նա:

—Ո՞վ է:

—Առաջ նա մի հատն էր այն խեղճերից, որոնք դուրս են գալիս մարդկանց մէջ, չեն թաքնվում, չեն ծածկում իրանց դժբախտութիւնը... Բայց այժմ նա մի հատ չէ, նրա պէս հարիւրները կան:

—Իսկ ես այնպէս կարծեցի թէ մի նշանաւոր տան աղջիկ է, որ յանկարծ ընկել է դժբախտութեան մէջ և այդ պատճառով է քեզ այնքան հետաքրքրել:

—Ո՛չ, միայն խեղճերն ու անպաշտպաններն են այդ օրում:

—Աշխարհի մէջ ամեն տեսակ բան լինում է...

—Ամեն տեսակ: Հօ ոչ մի մեծ, ոչ մի ուժեղ մարդ չէ կարող պարծենալ թէ վաղը նա կը լինի նոյնը: Լինում է որ մեծերն էլ ոչնչանան ճիշդ այնպէս, ինչպէս խեղճերն են ոչնչանում:

—Շատ է պատահում: Մահը ոչ ոքին չէ խնայում:

—Լինում է որ Թոյլը գլուխ է բարձրացնում, ջարդում է իր շղթաները և ազատվում բանտից: Որ արդարութիւնը ուժեղանում է, իսկ չարը խորտակվում:

Ջալալը այդ հարցերին դրական պատասխան էր տալիս, չը հասկանալով թէ ինչ մտքով են նրանք արտասանվում: Նա աշխատում էր հեռացնել Գայիանէին այդ տեսակ բաներից, մէջ էր գցում իր հարցերը, բայց նա յամառ էր և տեղի չէր տալիս:

—Ասա ինձ և մի բան: Ի՞նչպէս է մի տուն, որ լցված է վախկոտներով: Նա, օրինակ, գտնվում է արևոտ և արտասուքների աշխարհում. նրա կողքին, նրա պատերի տակ հառաչանքներ են լսվում, գազանները խեղդում են մարդկանց, որոնք օգնութիւն են կանչում: Բայց լուռ ու խուլ է տունը, որովհետև վախկոտներ են ապրում այնտեղ: Ի՞նչպէս է այդ տունը:

—Վախկոտութիւնը առհասարակ վատ է, ուր և լինի:

—Վատ: Օ՛, ինչպէս լաւ ես խօսում դու: Հիմա մի ուրիշ բան: Այդ տան մէջ լինում է մէկը, որին ասել են թէ վատ է վախկոտութիւնը. և նա չէ վախում, ուրեմն պիտի դուրս գնայ, տեսնէ սգաւոր աշխարհը, մտնի գայ նրա մէջ: Բայց մենակ է նա, ույժ չունի. հասել է տան դռներին, այլ ևս չը գիտէ թէ ինչ անէ, դէպի ուր գնայ: Դրսում խաւար է երևում նրա աչքերին, որովհետև անփորձ է նա. պէտք է ուղեցոյց, պէտք է մի ուժեղ ձեռք, որի վրա նա յենվի: Եւ նա կանչում է այդ ձեռքը, ընկերի, պաշտպանի ձեռքը: Ի՞նչ կը լինի:

—Չի գիտեմ: Ի՞նչ կը լինի: Ընկերից է կախված:

—Բայց կը գայ նա:

—Անպատճառ, եթէ լաւ ընկեր է:

Գայիանէն մի քայլ առաջ գնաց և, բռնելով նրա ձեռքը, ասաց համարձակ.

—Սա է այն ձեռքը, իսկ ես մենակն եմ, Ջալալ...

(Կը շարունակվի)

«Պարիզի շրջմոլիկը» շատ վաղուց է, որ բեմից չէ իջնում: Այդ կոմեդիան եթէ արժանաւորութիւն ունի, դա գլխաւոր գաղափարի մէջն է և ոչ թէ գեղարուեստական և հոգեբանական կողմերի: Փողոցային շրջմոլիկի տիպը Ժօզեֆի ուղղութեամբ նոր չէ. շատերն են զբաղվել նորանով: Հիւգօն իր «Թշուառներում» նշանաւոր տեղ է տուել նրան: Այդ տիպի ընդհանուր գաղափարը այն է, որ անխնամ մնացած, փողոցին թողնւած մանուկների մէջ չեն մեռնում մարդկային յատկութիւնները և քիչ չեն պատահում նրանց մէջ այնպիսիները, որոնք, չը նայելով իրանց արտաքին կոպիտ յատկութիւններին, ստացած փողոցից, իրանց կրծքի տակ թաքցրած ունեն ասպետական ոգի, և շատ բարձր են սալօնում կրթւած այն ճիւաղներից, որոնք մեծանում են ապագայ ց ե ց լինելու հասարակութեան համար: Դեռ թարմ է մեր յիշողութեան մէջ Պարիզի բարեգործական բաղարի հրդեհի տպաւորութիւնը: Այդտեղ առաջին հերոս հանդիսացաւ ոչ թէ մի կոմս կամ բուրժուա, այլ մի կառապան: Եւ երրորդ հանրապետութեան օրով հազիւ թէ մի քանիսը լինեն, որոնք աւելի արժանաւոր կրծքի վրա կրէին պատուաւոր լեգէօնի նշանշանը: Պիէսի գործողութիւնները, ինչ չափով վերաբերում են Ժօզեֆի տիպի պարզելուն, հետաքրքիր են, բնական և տեղ-տեղ հասնում են գեղարուեստական բարձրութեան, բայց մնացածի վրա երևում է հեղինակի կամայականութիւնը, թէև գործ դրւած բարի նպատակով: Հեղինակը զուր է ուզում մեզ համոզել, թէ կեանքում դրամաները այնպէս ցանկալի կերպով են լուծվում, ինչպէս նրա կոմեդիայում: Սակայն չը նայելով պիէսայի այդ թոյլ կողմին, «Շրջմոլիկը» դեռ կը մնայ բեմի վրա շնորհիւ Ժօզէֆի տիպի: Խաղի հերոսուհին էր օրիորդ Հրանոյշ Ֆ ե լ ե կ ե ա ն (Ժօզէֆ): Զարաճճի, փողոցային ապետ մանուկի տիպը օրիորդը ներկայացրեց աջող: Ժօզէֆի անհանգիստ և բուռն բնաւորութեան ելևէջները պատկերացնում էր բաւական բնական ձևով: Բայց մի բան պէտի նկատել. Ժօզէֆ առանց այն էլ ծայրահեղ չարաճճի է. աշխատել խաղով էլ աւելի գերազանցել այդ տիպը, հազիւ թէ յարմար է: Առհասարակ օրիորդի խաղի մէջ նկատվում է մշտական տրամադրութիւն դէպի չափազանցութիւն (утрировка) և եթէ այդ պատճառով նրա խաղը անհամ չէ դառնում,—դա բնական ձիրքի շնորհիւ է: Վատ չէր Բլզէի դերում պ. Վ ր ո յ ր: Բայց մենք ակամայ յիշեցինք մեր նշանաւոր կոմիկ Տէր-Դաւթեանին նոյն դերում: Որքան գերազանց էր Տէր-Դաւթեան, որի ընդունակութիւնները այժմ կորչում են Թիֆլիսի մի ինչ որ բանկային հաստատութեան թղերի վրա, թերևս չնչին վարձատրութեամբ: Օրիորդ Վ ա ր դ ո ւ հ ի ն պառաւ կնոջ դերում (Ժօզէֆի մեծ մայրը) շատ հետաքրքիր էր այս անգամ: Նման դերերում՝ ընկճւած և յուսահատ հոգեկան դրութիւնը օրիորդը աւելի յաջող է արտայայտում, քան թէ հոգեկան բուռն արտայայտութիւններ, որոնց ժամանակ օրիորդի ձայնը անախորժ կերպով երբեմն սկսում է ծղրկտալ:

Դառնանք ներկայացման ամենապլխաւոր մասին, «Բաղդասար աղբարի» խաղին: Հեշտ բան չէ սատիրան բեմի վրա դնել: Մեր տաղանդաւոր երգիծաբանը այս աշխատութեան մէջ ամենից շատ է գործադրել չափազանցութիւն: Հազիւ թէ նա մտածէր և թոյլ տար, որ նրա այդ երկը բեմի վրա դրվի: Ինչպէս ասում են, պակասն էլ լրացրել են պ.պ. Սարդարեան և Վրոյր, որոնք իրանց կոչւած են կարծում ոչ թէ վէպերից, այլ նոյն իսկ սատիրաներից կոմեդիաներ կազմել: Բեմի վրա Պարոնեանի այս աշխատութիւնը, վերոյիշեալ պարոնների փոխադրութեամբ, կատարեալ ֆ ա ր ս ի տպաւորութիւն է անում, որը յամենայն դէպս պէտք չէ բեմ դուրս բերել: Ու՞ր կը հասնի, եթէ իւրաքանչիւր սատիրա ըսկսեն խաղալ, օրինակ, հագուցեալ Շչեդրինի սատիրաներից մէկը: Սատիրան ինքնուրոյն գրականական ճիւղ է, չէ կարելի նրանից գրականական ամեն տեսակ երկ ստեղծել: Ահա այդպիսի ծանր հանգամանքների մէջ բեմ դուրս եկաւ պ. Թ ո ւ ր ե ա ն: Հէնց խաղի սկզբից նրա տաղանդը յաղթեց բոլոր դժուարութիւնները, և մինչև վերջին ծայր լարեց հասարակութեան ուշադրութիւնը: Թուրեան նորից ապացուցեց այն ասացուածքը, թէ «չը կան վատ դերեր, այլ կան վատ դերասաններ»: Բաղդասար աղբարի սատիրիկական տիպը նա իր զարմանալի խաղով կենդանացրեց և կեանքի սովորական բնական տիպ դարձրեց: Հոգեկան բոլոր ելևէջները պատկերացնում էր զարմանալի ճշգրտութեամբ և շատ անգամ իր խաղի նրբութեամբ ուղղակի հիացման էր հասցնում, մանաւանդ այն վայրկեաններում, երբ խորհրդաւոր կերպով չեշտելով արտասանում էր. «Նայէ տես, ինձի Բաղդի կըսեն»: Եւ բոլոր ժամանակ նրա խաղից բուրում էր զարմանալի պարզութիւն: Դիտողը իրօք զգում էր, որ նա գտնվում է գեղարուեստի տաճարում, ուր փայլում է տաղանդը: Եթէ Թուրեան կենդանացրեց սատիրական տիպը և բնական, սովորական դարձրեց, մնացած դերասանները ամեն ջանք էին թափում, որ ներկայացումը ֆ ա ր ս դարձնեն. դրանցից պ. Ա լ ի խ ա ն ե ա ն կարծես ուզում էր մրցել ցիրկի հերոսների հետ, ի հարկէ, առանց նրանց կոմիկական ձիրքի: Գաւառացիների դերեր կատարող պ.պ. Մ է լ ի ք-Յ ո վ ս է փ ե ա ն, Ա ւ ե տ ե ա ն և նոյն Ա լ ի խ ա ն ե ա ն իրանց խաղով և հագուստով աւելի золоторотцы-ներ էին յիշեցնում, քան թէ ազգային երեսփոխաններ: Կարծես թէ այդ պարոնները մասնակցած չը լինէին այն ռեպետիցիաներում, ուր մասնակցել էր և Թուրեանը, կարծես թէ ոչ մի բեմխօր չէ եղել դրանց փորձերի ժամանակ: Տիկին Ա ւ ե տ ե ա ն ի խաղը Անոյշի դերում չէր կարելի համարել աջող. տիկնոջ դէմքի բնական արտայայտութիւնը՝ կարծես անյաղթելի խոչընդոտ լինի՝ խարդախ, ամուսնուն խաբող կնոջ դեր կատարելու համար: Ըստ երևոյթին նրան աւելի պիտի աջողվեն անմեղ կանանց և միամիտ օրիորդների դերերը: Տիկնոջ ընդունակութիւնները, պարզ երևում է, կարօտ են մշակութեան: Վերև յիշված դերասանների հասցէին արած նկատողութիւնը, մասամբ պիտի չեշտել և պ. Վ ր ո յ ր ի վերաբերմամբ: Պարոնը պիտի օրինակ վերցնէր Թուրեանից,—երբ նրան բաժին է ընկել սատիրիկական դեր կատարել, պէտք է փոքր ինչ աշխատէր մօտեցնել բնականին, և ոչ թէ ջանալ ֆարս դարձնել նրան: Ս.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բագու, հոկտեմբերի 30-ին

Հոկտեմբերի 15-ից սկսած՝ Բագուի հայոց դրամատիկական խմբի ներկայացումները կանոնաւոր կերպով, շաբաթական երկու անգամ, շարունակվում են. խումբը բաւարար է և ներկայացումները, կարելի է ասել, անցնում են ընդհանրապէս գոհացուցիչ կերպով: Հասարակութիւնը անտարբեր չէ. նա յաճախում է սիրով, թէև անձրևային եղանակը և ցուրտ քամին երբեմնապէս զգալի կերպով խոչընդոտ են հանդիսանում:

Նորակազմ դրամատիկական խումբը աւելի կանոնաւորելու, թատրօնական գործը նպատակայարմար դարձնելու համար՝ անհրաժեշտ է համարվում յայտարարել ի գիտութիւն թատերասէրների, հեղինակների և թարգմանիչների հետևեալը.

1) Ամեն մի սիրող, լինի նա այր թէ կին, եթէ սիրում է բեմը, եթէ ուժ է զգում իր մէջ օգտակար դերասան կամ դերասանուհի լինելու, կարող է խմբի մէջ տեղ գտնել, նոյն իսկ դ է բ ի ւ տ ստանձնել և երբեմնապէս կամ մշտապէս մասնակցութիւն ունենալ՝ և

2) Թատրօնական ամեն մի ինքնուրոյն կամ թարգմանական գրուածք կընդունվի, և եթէ յարմար գտնվի, կը մտցնվի ռեպերտուարի մէջ՝ համաձայն հեղինակի կամ թարգմանչի ցանկութեան:

Թէ առաջին և թէ երկրորդ կէտի պայմանների մասին պէտք է դիմել՝ Բ ա գ ո ւ, պ. Ստեփան Թումանեանցին: Ն. Դաւթեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կ. Պօլսից հեռագրում են Լօնդօնի լրագիրներին. «Հայոց պատրիարքը պատրաստվում է տալ սուլթանին մի յիշատակագիր, որի մէջ նկարագրելով հայերի կարիքները, օգնութիւն է աղերսում»: Այդ նոր աղերսագիրն էլ, դժբաղդաբար, նոյն հետևանքը կունենայ, ինչ որ մինչև այժմ տրւած անթիւ աղերսագրերը:

—

Մենք յայտնեցինք մեր ուրախութիւնը, որ Թիֆլիսում մնացած մի քանի հայ դերասանները մտադիր են ներկայացումներ տալ՝ գլխաւորապէս ս ի ր ո ղ ն ե ր ի մասնակցութեամբ: Այժմ պէտք է յայտնենք մեր ցաւակցութիւնը, որ սիրողները, ինչպէս այդ երևում է տեղական լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւններից, ջերմ մասնակցութիւն չեն ընդունում, և մեր դերասանական խմբի մնացորդները վստահութիւն ունեն կարծելու, որ միմիայն իրանց ույժերով կարող են գործ կատարել: Ճշմարիտ է, Թիֆլիսում կան մի երկու շնորհալի դերասաններ, բայց այդ խօմ չէ նշանակում, որ հասարակութիւնը կը համաձայնվի թատրօն գնալ տեսնելու այնպիսի խաղացողներին, որոնք վաղուց պէտք է հեռացած լինէին հայոց բեմից: Շատ ցաւում ենք, որ սիրողների բացակայութիւնը մի կողմից, իսկ միւս կողմից էլ՝ մի քանի այնպիսի կողմնակի անձանց միջամտութիւնը թատրօնական գործում, որոնք ոչ մի կերպ չեն վայելում հասարակութեան վստահութիւնը,—դուշակում է կատարեալ անաջողութիւն: Շատ ափսոս:

—

Մեր աշխատակից պ. Տիգրան Յովհաննիսեան, որը իր հրապարակախօսական գրուածքներով լաւ ծանօթ է հայ ընթերցողներին, «Մշակի» խմբագրութեան հրաւէրով, այժմեանից սկսած պիտի մասնակցի «Մշակի» մէջ, իբրև մշտական աշխատակից:

—

Կիրակի, նոյեմբերի 2-ին, Թիֆլիսի չերամապահական կայարանում տեղի ունեցաւ ա յ գ ե գ ո ր ծ ա կ ա ն ընկերութեան նիստը, որտեղ յայտարարվել են ցուցահանդէսի առարկաների համար նշանակւած պարգևները: Ընկերութեան նախագահ Ն. Շավրօվ մի կարճ զեկուցման մէջ յայտնեց, որ Կովկասի այգեգործները մինչև այժմ ուշք չեն դարձնում մրգերի տեսակների վրա և խառնում են ամեն տեսակ մրգեր միասին, կարծելով թէ ինչքան շատ տեսակ միրգ կունենան՝ այնքան էլ լաւ կը լինի. այդ պատճառով ցուցահանդէս էին բերւած մի քանի աջող նմուշների հետ միասին և այնպիսի մրգեր, որոնք վաճառանոցի համար լուրջ նշանակութիւն ունենալ չէին կարող: Իբրև տխուր մի փաստ պարոնը յայտնեց, որ ցուցահանդէսին մասնակցողներից մէկը իր անունով հանդէս էր բերել գինի, որ ուրիշի պատրաստածն էր: Այնուհետև մի թեթև ակնարկ գցելով այգեգործութեան մէջ կատարւող աջող փորձերի վրա, պ. Շավրօվ կարդաց պարգևների ցուցակը, որից քաղում ենք հետևեալը: Փոքր ո ս կ ե ա յ մ ե դ ա լ ն ե ր ստացել են մեղուաբոյծ Բէր՝ Ածխուրում, Հաջի Խոմայել օղլի՝ Բելօկանում, Ղարաջեալի փորձնական կայարանը, Կլես պարտիզպանը՝ Թիֆլիսում, Պրիլիպկօ պարտիզպանը՝ Թիֆլիսում, Էնֆիաճեանց՝ Լագօդեխում և Ջանէս: Փ ո ք ր ա ր ծ ա թ ե ա յ մ ե դ ա լ՝ Աֆրիկեանց՝ Լագօդեխում, Մաչաբելի՝ Գօրու գաւառում: Գովասանական թերթ՝ Էնիկօլօպօվ Թիֆլիսում, Տէր-Մովսէս՝ Ղազախի Նօվոր գիւղում և այլն: Ցուցահանդէսի փակումից յետոյ տեղի ունեցաւ իրերի վաճառումը:

—

Ինչպէս հաղորդում է «Каспій» լրագիրը, հոկտեմբերի 31-ին տեղի ունեցաւ Ն. Ա. Սօկօլինսկու թաղումը Բագւում, ներկայութեամբ նահանգապետի, փոխ-նահանգապետի, մեծ բազմութեան և զանազան հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչների: Դագաղի վրա դրւած էին 12 պսակներ՝ հիմնարկութիւններից և յարգողներից:

—

Ձմեռը մօտենում է, և ահա ամբողջ Անդրկովկասը նորից սկսում է ենթարկվել հին դժբաղդութեան,—Ռուսաստանից պօստ չը ստանալուն: Հինգ օր է արդէն Թիֆլիսում պօստը չէ ստացվում կովկասեան լեռների ճանապարհների փակ լինելու պատճառով: Եւ ով գիտէ դեռ քանի անգամ այս ձմեռվայ ընթացքում նոյն դժբաղդութիւնը պիտի կրկնվի:

—

Մէյերբէրի «Հուգենոտներ» օպերան նոյեմբերի 2-ին գրաւել էր արքունական թատրօնի բաւական մեծ բազմութիւն: Խմբի լաւ ույժերը, Պեբես, Կամեօնսկիյ, Գօրեաինօվ մասնակցում էին խաղին: Բայց հետաքրքրութեան գլխաւոր առարկան՝ նոր հրաւիրված երգչուհի Լիբիա Դրօգն էր, որ առաջին անգամ բեմ դուրս եկաւ Վալենտինայի դերում: Երգչուհի Դրօգ փորձված արտիստուհի է. ունի բաւական զօրեղ, թէև մի փոքր յոգնած ձայն: Երրորդ գործողութեան մէջ նրա երգը արժանացաւ ծափահարութիւնների: Երկրորդ անգամ երգչուհին պէտք է երգի այսօր, «Ջիօկօնդա» օպերայում: Նոյն օրը մենք առաջին անգամ լսեցինք Մարգարիտա Վալուայի պարտիայի մէջ՝ երգչուհի Տիմանինային.—նրա մաքուր և հաճելի ձայնը շատ լաւ ապագայ է խոստանում: Երէկ, նոյեմբերի 3-ին ներկայացվեց «Տրավիատա» յօգուտ III գիմնազիայի 8-րդ դասատան այս տարի աւարտող կարօտ աշակերտների:

—

Մեզ հաղորդում են, որ կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը որոշել է առաջիկայ յունվար ամսի կէսին հրաւիրել խորհրդակցական մի ժողով՝ քննելու ծ խ ա խ ո տ ա գ ո ր ծ ո ւ թ ե ա ն ներկայ դրութիւնը և գիմելու կառավարութեան, որպէս զի մի քանի զիջումներ տրվեն Անդրկովկասի ծխախոտագործներին: Ժողովին պէտք է մասնակցեն Լագօդեխի, Սուխումի, Քութայիսի նահանգի ծխախոտագործները, գործարանատէրեր և այդ գործով հետաքրքրվող ուրիշ անձինք:

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ հաղորդում են հետևեալ լուրը, որ շատ լաւ բնորոշում է տեղական «ապերներից» և «բէկերից» կազմւած դումայի գործունէութիւնը: Նորերումս դուման Շուշու բոլոր կալուածատէրերին ուղարկեց թղթեր, որոնցով կալուածական տուրքի ապառիկներ է պահանջում անցեալ տարիների համար: Այդ ապառիկներից շատերը վերաբերվում են 1884—1885 թւականներին: Բայց խնդիրն այն է, որ կալուածատէրերից շատերը ունեն ապացուցագրեր, որ տուրքը վճարւած է: Բանից դուրս է գալիս, որ անցեալներում այն հիմնարկութիւնը, որ ստանում էր այդ տուրքը, ստացել է և չէ արձանագրել: Իսկ դուման, փոխանակ այդ գործը պարզելու, պահանջում է նորից տալ տուրքը: Դեռ լաւ որ մի քանի մարդիկ 10—12 տարվայ ընթացքում պահել են ստացագրերը և այսօր կարող են ապացուցանել, որ ոչինչ պարտական չեն: Բայց քանիսն են այդ բախտին արժանացած, և քանի աղքատ մարդիկ կարող են լինել, որոնք ժամանակին տուել են տուրքը, բայց չեն պահել ստացագրերը: Առհասարակ Շուշու դուման ցոյց է տալիս, որ չէ բաժանվում «ապերների» այն հին իմաստութիւնից, որ քարոզում էր թէ չը պէտք է հին «դարման քամել»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԲՕԼԳԱՐԻԱՅԻՑ

Ս ի լ ի ս տ ր ի ա, հոկտեմբերի 20-ին

Լօնտօնի «The Contemporary Review» հանդէսն հրատարակեց վերջերս մի հատուած՝ արևելեան տագնապին վրա: Այս հատուածին մէջ ի յայտ կը բերվի մի դիւանագիտական յայտնութիւն, որ մինչև մէկ ատենան կը պարունակէ հետաքրքրութիւն՝ թէև անհաւատալի երևէր: Ահաւասիկ.—«Այն ինչ Եւրոպան երկար ժամանակ կը փնտռէր ի զուր գտնել մի յաջորդ՝ իշխան Ալէքսանդր Բատէնբէրգի, Ստամբուլով կը ղրկէ ի Բուկուրէշտ մի գաղտնի ագենտ՝ առաջարկելու ռումանական թագաւորին՝ Բօլգարիոյ միացումն Ռումանիոյ հետ: Ռումանիոյ թագաւորութիւնը պիտի կարողանայ եղեր հանել մօտ 620,000 հոգւոց բաղկացած զօրաբանակ մը, և Ստամբուլովին եղած առաջարկն այն է եղեր, թէ այս 620,000 հոգւով ձեռնարկել առաջին բարեպատեհ ժամանակին, Պօլսոյ վրա քալել և օսմանեան մայրաքաղաքն վերածել՝ մայրաքաղաք բօլգարո-ռումանական թագաւորութեան: Կարօլ թագաւորն կը հիանայ այս գաղափարին յանդգնութեան, բայց ի վերայ այսր ամենայնի կը յայտարարէ որ՝ առանց նախապէս հարցնելու իր աւագանի ազգականին, Գերմանիոյ կայսեր, չը կրնար համաձայնիլ անոր գործադրութեանը մէջ: Վերջինս չը համաձայներ, և պլանն այս պատճառաւ կիյնայ ջուրին մէջ»:

Եւրոպական հանրածանօթ դաւեշտաթերթին մէջ կը կարդանք հետևեալն.

«Ահա այն ամենն, զորս պետութիւնք կը պատրաստեն ամեն անցնող ժամի համար:

I. Եգիպտոս Աֆրիկային հետ կը պայթեցնէ առաջին կայծն:

II. Չէրնագօրիա թմբուկի առաջին ձայնը կարձակէ մեծածաւալ պետութեան մը առջև:

III. Սերբիա-չէրնօգօրեան թմբուկն կը մրսեցնէ սերբիական ոգին:

IV. Բօլգարիա կերկնցնէ բաղուկն մեծածաւալ պետութեան, Բօրիսի գահն ապահովելու համար:

V. Ռումանիա կը յուսայ ունենալ ազատութիւն և մեծութիւն Աւստրիոյ և Ունգարիոյ բաժանումով:

VI. Ունգարիա հպարտութեամբ կը լռէ՝ ինքզինք ունգարական թագաւոր մ'անելու յուսով:

VII. Սատուրնոս-Ասարիան կը տայ հրեաձգութեանց մեծ հարուած մը:

VIII. Սատուրնոսի (Թնդանօթի) հարուածն պիտի մեծցնէ Գերմանիան:

IX. Իտալիան պիտի գրկէ իր առանձնաբեկ զաւակներն:

X. Անգլիան կը տեսնէ յաղթումն իր բոլոր ծովերուն մէջ:

XI. Ֆրանսա՝ ունենալու համար մի դաշնագիր, կը զոհէ ուրիշներու Միջերկրականն:

XII. Մեծածաւալ ա շ խ ա ր հ ն կը հնչեցնէ Միջերկրականէն եւրոպական պատերազմին զանգակն»:

Ահա այս է Եւրոպայի «քաղաքական և մարգարէական ժամացոյցն», զոր նկարեց և նկարագրեց հանրածանօթ դաւեշտաթերթն:

Սերբիական «Наша Доба» թերթն կը գրէ հետևեալ խորհրդաւոր տողերն յունական խնդրոյ

մասին.—«Իշխան Նիկոլա մեկնեցաւ արտասահման սեպտեմբերի 23-ին, յունական դեսպանի հետ, անգլիականին հետ երկար տեսակցութիւն մ'ունենալէ վերջ: Յունական Թագաւոր Գէորգ դիմած է գրաւոր կերպով չեռնոգորեան իշխանին, որպէս զի գործէ ի Պետերբուրգ և ի Պարիզ ի նպաստ Յունաստանի: Սերբիական Թագաւոր Ալէքսանդր և բուլղարական իշխան Ֆերդինանդ գրած են նմանապէս Նիկոլա իշխանին, թէ բալկանեան պետութեանց շահերն չեն թոյլ տար Յունաստանի ոչնչացումն: Առ այս իշխան Նիկոլա, յանուն բալկանեան բոլոր վեհապետաց, պիտի աղաչէ Նիկոլա Ցարին և Ֆէլիկս Ֆորին՝ միջամտել յօգուտ Յունաստանի: Եթէ այս չիրականանայ, յայնժամ պիտի գոյանայ (?) բալկանեան դաշնակցութիւն, բաղկացած Սերբիայէ, Չեռնոգորիայէ, Բուլղարիայէ և Յունաստանէ, որոնք պիտի ձեռնարկեն (?) պատերազմական գործողութեանց: Չեռնոգորիական ժողովուրդն ոգեւորութեամբ ղրկեց իր իշխանը մինչև սահմանագլուխ: Այսպէս նաև ղրկված է նա՝ Անգլիոյ և բալկանեան պետութեանց դեսպանաց կողմանէ: Կացութիւնը շատ լուրջ է»:

Սերբիական հրապարակագրի այս տողերն շատ ուշ են այժմ, և ոչ նուազ անհաւատալի են իրաղէկ շրջանակաց մէջ: Ակարի

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Լոնդոնի մի քանի լրագիրներ ենթադրում են, որ շուտով լորդ Ռօզբէրի կը վերադառնայ քաղաքական գործունէութեան, որից նա հեռացել է լիմադրական կուսակցութեան ղեկավարի դերից հրաժարվելուց յետոյ:

—Պարիզից հաղորդում են, որ բօնապարտեանները և ռօեալիստները միմեանց հետ դաշն կապեցին, որպէս զի առաջիկայ ընտրութիւնների ժամանակ կռիւ մղեն հանրապետականների դէմ:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 31 հոկտեմբերի: Հոկտեմբերի 31-ին ռուսաց կայսերական աշխարհագրական ընկերութիւնը մի փառաւոր բանտով պատւեց «Ֆրամ» շոգենաւի կապիտան Սվերդրուպին. բանտին ներկայ էին՝ հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստր իշխան Խիլկով, պետական խորհրդի անդամ գեներալ-ադիւտանտ Չիխաչեվ և շատ ուրիշ բարձրաստիճան անձինք: Սենատոր Սէմեօնով ողջունեց Սվերդրուպին աշխարհագրական ընկերութեան կողմից անգլիերէն լեզուով: Սվէրդրուպ խնդրեց ընկերութեան քարտուղարից կարդալ իր պատասխան ճառը ռուսաց լեզւով: Երկու ճառերն էլ ազմկալի ծափահարութիւններով ծածկվեցին: Ճառերից յետոյ, էկրանի վրա ցոյց տրվեցին այն սառոյցների պատկերները, որոնցով անցել էր «Ֆրամ» շոգենաւը:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 1 նոյեմբերի: Բարձրագոյն ուկազ. ֆինանսների մինիստրի վիճակատան դիրեկտոր Ռօմանովին հրամայված է լինել ֆինանսների մինիստրի օգնական:

ԲՕՄԲԷՅ, 1 նոյեմբերի: Ժանտախտը սաստիկ տարածված է մանաւանդ Պունայում, Շօլապուրում, Սուրիտում և Սատարայի շրջանում:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 1 նոյեմբերի: Խաղաղութեան դաշնագրի 14-րդ յօդուածը ընդունված է, իսկ կապիտուլյացիաների փոփոխութեան և պատերազմում վնասված մասնաւոր անձանց վարձատրութեան վերաբերեալ մնացած երկու յօդուածների առիթով բանակցութիւնները կը շարունակվեն այսօրվայ նիստում:

ՎԻԷՆՆԱ, 1 նոյեմբերի: Պատգամաւորների ժողով: Փոխ-նախագահ Աբրահամօվիչ ընտրված է նախագահ 186 ձայնով 318-ից:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 1 նոյեմբերի: Մինչև անգամ տրանզիտով ապրանքների փոխադրութեան ժամանակ յունական նաւագնացութեան կրած դժուարութիւնների պատճառով, յունաց պատուիրակները դիմեցին դեսպանների միջամտութեանը՝ թէ այդ գործի և թէ խաղաղութեան բանակցութիւնների ժամանակ ծագած հարցերի համար: Դեսպանները գումարվում են խորհրդակցութեան համար:

ՊԱՐԻԶ, 1 նոյեմբերի: Պատգամաւորների ժողովը ընդունեց սենատի կողմից արդէն քուէարկութեան ենթարկված այն առաջարկութիւնը, որի նպատակն է փոխել քրէական դատավարութեան կօդէկսը այնպէս, որպէս զի կարելի լինի ջնջել գաղտնի դատավարութիւնը: Մեղադրվողին ամեն անգամ քննութեան ենթարկելու ժամանակ պէտք է ներկայ լինի փաստաբանը:

ԿԱՆԷՅԱ, 1 նոյեմբերի: Ծովապետները պատասխանեցին կրետէի ազգային ժողովի ուղերձին, թէ ուշադրութեան են առնված կրետացիների պահանջները, բայց մինչև որ վճիռ չը կայանայ նահանգապետ նշանակելու մասին, իրանք վերջնական պատասխան չեն կարող տալ:

ՊԱՐԻԶ, 1 նոյեմբերի: Պրէօբրաժէնեան գնդի երաժշտական խումբը այստեղ հասաւ. նրան դիմաւորեցին գեներալ-մայոր Ֆրէդէրիկս և հանրապետական գվարդիայի երաժշտական խումբը: Ռուսաց երաժիշտները, քաղաքացիների շարով, գնացին Լա-Պէպինիէր զօրանոցները, ուր կապրեն: Ճանապարհի վրա ամբոխը ողջունում էր նրանց «Vive la Russie» բացականչութիւններով: Երբ ռուս երաժիշտները մտան զօրանոցները, 28-դ հետևակ գնդի երաժշտական խումբը ածեց պրէօբրաժէնեան մարշ, ռուսաց ազգային օրհներգ և մարսէլիէզ. ապա սեղանատանը բերեցին շամպայն գինի, և փոխադարձաբար միմեանց կենացները խմեցին:

ՎԻԷՆՆԱ, 2 նոյեմբերի: «Polit. Corresp.» լրագիրը հերքում է Աթէնքի լրագիրների հաղորդած այն տեղեկութիւնը, թէ Բերլինի կաբինէտը մտադրութիւն ունի, իբր թէ, կրետէի ընդհանուր նահանգապետի պաշտօնի համար առաջարկել պրինց Ադոլֆ Շաումբուրգ Լիպպէյին, գերմանական կայսրի փեսային:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 2 նոյեմբերի: Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստր կոմս Մուրավիէվին շնորհվեց Օսմանիէի 1-ին աստիճանի շքանշանը՝ ադամանդներով:

ՊԱՐԻԶ, 2 նոյեմբերի: Պրէօբրաժէնեան գնդի երաժշտական խօրը գնաց Ելիսեան պալատը, ուր տուեց իր առաջին ներկայացումը: Ֆօր ռուսերէն «Здорово, ребята» խօսքերով ողջունեց երաժիշտներին: Երաժիշտները պատասխանեցին՝ «ձեր գերազանցութեան առողջութիւնն ենք ցանկանում:» Ապա երաժիշտներին հիւրասիրեցին:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 3 նոյեմբերի: Բարօն Կալիցէ յանձնեց արտաքին գործերի մինիստրին յայտագիր, որով իբրև վարձատրութիւն աւստրո-հպատակների հետ վատ վարվելու, և աւստրո-ունգարական հիւպատոսական իշխանութիւնը, Մարսինում, չը յարգելու համար,—պահանջում է պաշտօնանկ անել Ադանայի վալիին և Մարսինի մութեսարիֆին, այլ և յարգանքի նշան ցոյց տալ, թնդանօթաձգութեամբ, աւստրիական դրօշակին, Մարսինի նաւահանգիստում:

Ռուսաց դեսպանութիւնը յայտարարեց Բ. Դրան, որ այն դէպքում, եթէ յունական պատերազմական վարձատրութեան մի մասը Թիւրքիան գիտաւորութիւն ունի գործադրել նորանոր զինուորութիւնների համար, այն ժամանակ Ռուսաստանը կը պահանջէ ռուս-թիւրքական պատերազմական տուգանքի դեռ չը վճարված մասը, այն է 1.300.000 ֆունտ ստերլինգ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ 1 նոյեմբերի: Ազնուական կալուածական բանկի գրաւական թղթերի տիրաժը: Սերիաների համարները: 14917, 12,936, 8509, 9821, 15834, 7364, 3,764, 681, 1911, 12,874, 3893, 2487, 15575, 12444, 7306, 14491, 10980, 12213, 14613, 15336, 1668, 10814, 5305, 15884, 15227, 5246, 13097, 942, 962, 5905, 5434, 7347, 11564, 9095, 77, 13800, 14783, 9833, 8477, 2174, 5636, 10773, 3416, 15652, 4246, 1260, 14480, 7146, 14942, 15182, 15746, 1726, 278, 14631, 15794, 9350, 4399, 7079, 6262. 8631, 4588, 8516, 4462, 1447, 2167, 15144, 14990, 12955, 164, 7565, 7390, 5154, 2764, 8434, 9641, 12443, 14682, 346. 15464, 6848, 15764, 981, 5204, 11724, 14665, 14893, 13811, 2691, 12895, 13535, 12675, 11906, 4141, 4901, 3952, 11166, 6612, 11899, 3217, 153, 3007, 1920, 6282, 13984, 13610, 12206, 1426, 10672, 3807, 8126, 15688, 3881, 14030, 973, 13101, 913, 3741, 10303, 8178, 15413, 6494, 14019, 8844, 11327, 15465, 8578, 6878, 2969, 10565, 10638, 15697, 11117, 3817, 1417, 15815, 5523, 1587, 588, 675, 15932, 13081, 12242, 12958, 12670, 7191, 11847, 8086, 7312, 9577, 1156. 4472, 10555, 11695, 1519, 3402, 15905, 6091, 10910, 8653, 7926, 9245, 11820, 5473, 10228, 12047, 14265, 1247, 9265, 7662, 3097, 3133, 2381, 14860, 8723, 8310, 6847, 10305, 2051, 5609, 11628. 9114, 7579, 11417, 722, 3005, 10726, 15320, 1367, 15874, 1804, 12664, 7717, 12471, 4706, 15446, 7513, 817, 11610, 2911, 9962, 3270, 3440, 6711, 13615, 10225, 1163, 9254, 15005, 13857, 15889, 550:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ.

Հոկտեմբերի 31-ին

Լոնդոնի վրա 10 ֆունտ արժէ .	93 ր.	50 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ — .	45 »	70 »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — .	37 »	20 »
Ոսկի — — — .	— »	— »
Մաքսային կուպօններ — .	149 »	— »
Բօրսային դիսկօնտ — .	5 »	$6^1/_2$% »
4% պետական ռէնտա	99 »	— »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	293 »	— »
— — երկրորդ — .	$252^1/_2$ »	— »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի.	$205^1/_2$ »	— »
5% պետական երկաթուղ. ռէնտա.	— »	— »
4% ներքին փոխառութեան . .	$98^5/_8$ »	— »
$4^1/_2$% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	$100^3/_8$ »	— »
Ազն. կալ. պետ. բանկի խաղարկ.	— »	— »
$4^1/_2$% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	101 »	— »
փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ. .	— »	— »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաներ .	$100^7/_8$ »	— »
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	101 »	— »
Օդէսայի — — .	100 »	— »
Թիֆլիսի — — .	99 »	— »
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% — .	$100^1/_2$ »	— »
5% — — — .	$99^1/_4$ »	— »
Քութայիսի 6% — — .	$100^1/_2$ »	— »
5% — — — .	$99^1/_4$ »	— »

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱԳՈՒԼԻՍՈՒՄ, մասնաւոր տան մէջ, հարկաւոր է մի

ՀԱՅ ՎԱՐԺՈՒՀԻ,

որ լաւ գիտենայ հայերէն և ռուսերէն լեզուները: Պայմանների մասին տեղեկանալ Ե. Յովհաննիսեանի գրասենեակում, Վելեամինովսկայա № 38:
(№ 129) 1—5

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

Չորեքշաբթի, նոյեմբերի 5-ին, հայ դերասանական ընկերութիւնը կը ներկայացնէ

„ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՍՏՂԱԳԷՏ“

Պատմ. դրամա 5 գործ., 6 պատկ., փոխ. Ա. Սարգսեանի և Ա. Վրոյրի.

Մասնակցում են՝ օր. Խիթարեան, տ. Փառանձեմ, Յ. Տ. Սուքիասեան, Տէր-Դաւթեան, Բէգեան, Ադամեան, Մամիկոնեան, Բաբուրեան, Միրզայեան և ուրիշները: Սկիզբը ճիշ 8 ժամին: Տոմսակները վաճառվում են Թատրօնի կասսայում. տեղերի գինը սովորականից էժանացրած. Երաժշտութիւնը զինուորական և ասիական. Ներկայացումն ոչ մի դէպքում չի յետաձգվի:
1—1

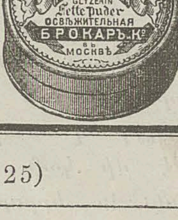

(№ 76—ամս. 25) 3—8

ՄԻ ՕՐԻՈՐԴ ցանկանում է ընտանիքներում

ԽՈՀԱՐԱՐԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏԻ

դասեր տալ: Ամբողջ կուրսը կը տևի երկու ամիս: Ցանկացողները կարող են հարցնել Էժանագին գրադարանում, Վելեամինովսկայա փողոցի վրա: (№ 122) 4—4

ԱԼԻՒՐԱՂԱՑՆԵՐ } ԳՈՒԼՈՐՇՈՒ ՋՐԻ և ՁԻԱՔԱՐՇ

Պատրաստում է, ինչպէս մասնագիտութիւն, ԻՆԺԵՆԵՐՆԵՐ

ԵՐՐԱԼՕՎԻ ԵՒ ԱԼԻԽԱՆՕՎԻ

Գործարանը, Թիֆլիսում, Ալէքսանդրեան փողոց, սեփական տուն:
(№ 102) 22—0

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսոն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 12/24 նոյեմբերի ԱՆԱՏՕԼԻ շոգենաւը, նաւապետ ԲԻԱՆԿԻ: Եւ այդպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամի 4-ին ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբերէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլդարեանին, Կօլիւբեանինսկայա հրապարակ: ՆՕՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիոր Հերշէնրօդերին: (№ 76) 7—20

ԿՏԱՒԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

(Բամբակի մանուածքի)

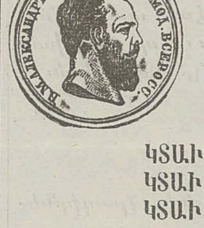

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԵՐԻ Յ. ՉԻԹԱԽԵԱՆԻ

(Հիմնված է 1869 Թ.)

КАВКАЗСКАЯ ВЫСТАВКА СЕЛЬСК. ХОЗЯЙСТВА И ПРОМЫШЛЕННОСТИ 1889.

ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

ԿՏԱՒ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ 15—30 ՎԵՐՇՕԿ ԼԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ
ԿՏԱՒ I ՏԵՍԱԿԻ 15—30 » »
ԿՏԱՒ ՀԱՍՏ » 12—30 » » (մասնաւոր պատուէրներով)

ԹԵԼ ԿԾԻԿՆԵՐՈՎ,
ԹՈՔ ԲԱՄԲԱԿԻ ԹԵԼԻՑ 1/4"—3" ՀԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ
ԹԵԼԻ ԾԱՅՐԵՐ (пакля) ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ (вата) I ՏԵՍԱԿԻ
ԲԱՄԲԱԿ ՄԱՔՐԱԾ II »
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ I ՍՈՍԻՆՁՈՎ (մասնաւոր պատուէրներով)
ԲԱՄԲԱԿ ԹԵՐԹԵՐՈՎ II » ՆՇԵՏՈՎ

Առաջարկում ենք պ.պ. վաճառականներին և գործածողներին ուշադրութիւն դարձնել մեր գործարանում պատրաստվող կտաւի ամրութեան և ներկեր ընդունելու յատկութեան վրա և չը շփոթել Ռուսաստանից եկած կտաւների հետ:

Կտաւի նմուշները և պրէյսկուրանտները ուղարկվում են ըստ առաջին պահանջման ձրիաբար:

Հասցէն՝ Тифлисъ, главная контора фабрики. Уголъ Нагорной и Сергіевской ул. собс. д. телефонъ конторы 266, а фабрики 24. (չ. և.) (№ 78) 32—50

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍԵԼ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Փառակազմ եւ պատկերազարդ

ՕՐԱՑՈՅՑ 1898 Թ.

Վեհափառ Կաթողիկոսի, ս. Էջմիածնի, Գէորգեան ճեմարանի և այլ պատկերներով զարդարված. այլ և աւելի հարուստ եկեղեցական և վիճակագրական տեղեկութիւններով: Վաճառվում է վիճակային կօնսիստօրիաներում և հոգևոր կառավարութիւններում. Թիֆլիսում՝ կենտրոնական, իսկ Բագվում «Րաֆֆի» գրավաճառանոցներում: Մեծ քանակութեամբ գնողին 20% զիջումն կը լինի: Պէտք է դիմել ս. Էջմիածնի տպարանական ժողովին այս հասցէով՝ Эчміадзинъ. типографическому комитету. (№ 114) 6—10